

rurali, & divinæ virtuti attribuitur, quasi partim à Deo, & partim à naturali agente fiat; sed totus ab utroque secundum alium modum; sicut idem effectus totus attribuitur instrumento, & principali agentii etiam totus.

CAPUT LXXI.

Quod divina providentia non excludit malum totaliter à rebus.

I. Part. quest. xxii. art. 2. ad 2.

EX his etiam apparet quod divina providentia quæ res gubernat, non impedit quin corruptio, & defectus, & malum in rebus inveniatur.

1. Divina enim gubernatio, qua Deus in rebus operatur, non excludit operationem causarum secundarum, sicut jam ostensum est. Contingit autem provenire defectum in effectu propter defectum causæ secundæ agentis, absque eo quod sit defectus in primo agente, sicut cum in effectu artificis habentis perfecte artem contingit aliquis defectus propter instrumenti defectum; & sicut hominem cuius vis motiva est fortis, contingit claudicare non propter defectum virtutis motivæ, sed propter tibiæ curvitatem. Contingit igitur in his quæ aguntur, & gubernantur à Deo, aliquem defectum, & aliquod malum inveniri propter defectum secundarum agentium, licet in ipso Deo nullus sit defectus.

2. Amplius. Perfecta bonitas in rebus creatis non inveniretur, nisi esset ordo bonitatis in eis, ut scilicet quædam sint aliis meliora; non enim implerentur omnes gradus possibili bonitatis, neque etiam aliqua creatura Deo assimilaretur quantum ad hoc quod alteri emineret; tolleretur etiam summus decor à rebus, si ab eis ordo distinctorum, & disparium tolleretur, & quod est amplius, tolleretur multitudo à rebus, inæqualitate bonitatis sublata, cum per differentias quibus res ab invicem differunt, unum altero melius existat, sicut animatum inanimato, & rationale irrationali: & sic si æqualitas omnimoda esset in rebus, non esset nisi unum bonum creatum; quod manifeste perfectioni derogat creaturæ. Gradus autem bonitatis superior est, ut aliquid sit bonum quod non possit deficere à bonitate; inferior autem eo est quod potest à bonitate deficere. Utrumque igitur gradum bonitatis perfectio universi requirit. Ad providentiam autem gubernantis pertinet perfectionem in rebus gubernatis conservare, non autem eam minuere. Igitur non pertinet ad divinam providentiam ut omnino excludat à rebus potentiam deficienti à bono. Hanc autem potentiam sequitur malum; quia quod potest deficere, quandoque deficit; & ipse defectus boni malum est, ut supra cap. vii. ostensum est. Non est igitur ad divinam providentiam pertinens ut omnino malum à rebus gubernatis prohibeat.

3. Adhuc. Optimum in gubernatione qualibet est ut rebus gubernatis secundum modum suum provideatur: in hoc enim regiminis justitia consistit. Sicut igitur esset contra rationem humani regiminis, si impedirentur à gubernatore civitatis homines agere secundum sua officia, nisi forte quandoque ad horam propter aliquam necessitatem; ita esset contra rationem divini regiminis, si non sineret res creatas agere secundum modum propriæ naturæ. Ex hoc autem quod creaturæ sic agunt, sequitur corruptio, & ma-

(1) Vulgata: Si erit malum in civitate quod Dominus non fecerit?

lum in rebus; cum propter contrarietatem, & repugnantiam quæ est in rebus, una res sit alterius corruptiva. Non est igitur ad divinam providentiam pertinens, malum omnino à rebus gubernatis excludere.

4. Item. Impossibile est quod agens operetur aliquid malum, nisi propter hoc quod intendit aliquid bonum, sicut ex superioribus cap. iv. apparet. Prohibere autem cujuscumque boni intentionem universaliter à rebus creatis, non pertinet ad providentiam ejus qui est omnis boni causa: sic enim multa bona subtraherentur ab universitate rerum; sicut si subtraheretur igni intentio generandi sibi simile, ad quam sequitur hoc malum quod est corruptio rerum combustibilium; tolleretur hoc bonum quod est generatio ignis, & conservatio ipsius secundum suam speciem. Non est igitur divinæ providentiæ malum totaliter à rebus excludere.

5. Adhuc. Multa bona sunt in rebus, quæ, nisi mala essent, locum non haberent; sicut non esset patientia justorum, si non esset malignitas persecutorum; nec esset locus justitiæ vindicativæ, si delicta non essent: in rebus etiam naturalibus non esset unius generatio, nisi esset alterius corruptio. Si ergo malum totaliter ab universitate rerum per divinam providentiam excluderetur, oporteret etiam bonorum multitudinem diminui: quod esse non debet, quia virtuosius est bonum in bonitate quam in malitia malum, sicut ex superioribus cap. xi. patet. Igitur non debet per divinam providentiam totaliter malum excludi à rebus.

6. Amplius. Bonum totius præminet bono partis. Ad prudentem igitur gubernatorem pertinet negligere aliquem defectum bonitatis in parte, ut fiat augmentum bonitatis in toto; sicut artifex abscondit fundamentum sub terra, ut tota domus habeat firmitatem. Sed si malum à quibusdam partibus universi subtraheretur, multum deperiret perfectionis universi, cuius pulchritudo ex ordinata bonorum, & malorum adunatione consurgit, dum mala ex bonis deficientibus proveniunt; & tamen ex eis quædam bona consequuntur ex providentia gubernantis, sicut & silentii interpositio facit cantilenam esse suavam. Non igitur per divinam providentiam debuit malum à rebus excludi.

7. Adhuc. Res aliæ, & præcipue inferiores, ad bonum hominis ordinantur sicut ad finem. Si autem nulla mala essent in rebus, multum de bono hominis diminueretur & quantum ad cognitionem, & quantum ad boni desiderium, vel amorem: nam bonum ex comparatione mali magis cognoscitur, & dum aliqua mala perpetrantur, ardentius bona optamus; sicut quantum bonum sit sanitas, infirmi maxime cognoscunt, qui etiam ad eam magis exardent quam sani. Non igitur pertinet ad divinam providentiam mala à rebus totaliter excludere.

Propter quod dicitur Isai. xlv. 7. *Faciens pacem, & creans malum*: & Amos iii. 6. (1) *Non est malum in civitate quod Deus non fecerit.*

Per hoc autem excluditur quorundam error, qui propter hoc quod mala in mundo venire videbant, dicebant Deum non esse; sicut Boetius in I. de consolatione, pros. iv. ultra med. introducit quemdam Philosophorum quærentem: Si Deus est, unde malum est? Esset autem e contrario arguendum: Si malum est, Deus est. Non enim esset malum sublato ordine boni, cuius privatio est malum: hic autem ordo non esset, si Deus non esset. Tollitur etiam &

erroris occasio per præmissa illis qui divinam providentiam usque ad hæc corruptibilia extendi negabant, propter hoc quod in eis multa mala advenire conspiciant; sola autem incorruptibilia divinæ providentiæ subdi dicebant, in quibus nullus defectus, nec malum aliquod invenitur. Per hoc etiam tollitur errandi occasio Manichæis, qui duo prima principia agentia posuerunt, bonum, & malum, (2) quasi malum sub providentia Dei boni locum habere non posset. Solvitur etiam quorundam dubitatio, utrum scilicet actiones malæ sint à Deo. Nam cum ostensum sit cap. præced. omne agens actionem suam producere, in quantum agit virtute divinæ; & ex hoc Deum esse omnium & effectuum, & etiam actionum causam; itemque ostensum sit in hoc cap. quod malum & defectus in his quæ providentiæ divinæ reguntur, accidat ex conditione secundarum causarum, in quibus potest esse defectus: manifestum est quod actiones malæ, secundum quod deficientes sunt, non sunt à Deo, sed à causis proximis deficientibus; quantum autem ad id quod de actione, & de entitate habent, oportet quod sint à Deo; sicut claudicatio est à virtute motiva quantum ad id quod habet de motu; quantum vero ad id quod habet de defectu, est ex curvitate cruris.

CAPUT LXXII.

Quod divina providentia non excludit contingentiam à rebus.

Sicut autem divina providentia non excludit universaliter malum à rebus; ita etiam non excludit contingentiam, nec necessitatem rebus imponit.

1. Jam enim ostensum est cap. lxx. quod operatio providentiæ qua Deus operatur in rebus, non excludit causas secundas, sed per eas impletur, in quantum agunt virtute Dei. Ex causis autem proximis aliqui effectus dicuntur necessarij, vel contingentes, non autem ex remotis causis: nam fructificatio plantæ est effectus contingens propter causam proximam, quæ est vis germinativa, quæ potest impediri, & deficere; quamvis causa remota, scilicet Sol, sit causa ex necessitate agens. Cum igitur inter causas proximas multa sint quæ deficere possunt, non omnes effectus qui providentiæ subduntur, erunt necessarij, sed plurimi sunt contingentes.

2. Adhuc. Ad divinam providentiam pertinet ut gradus entium qui possibili sunt, adimpleantur, ut ex supradictis cap. lxxi. patet. Ens autem dividitur per contingens, & necessarium; & est per se divisio entis. Si igitur divina providentia excluderet omnem contingentiam, non omnes gradus entium conservarentur.

3. Amplius. Quanto aliqua sunt propinquiora Deo, tanto magis de ejus similitudine participant; & quanto magis distant, tanto magis à similitudine ipsius deficient. Illa autem quæ sunt Deo propinquissima, sunt omnino immobilia, scilicet substantiæ separata, quæ maxime ad Dei similitudinem accedunt, qui est omnino immobilis; ea autem quæ sunt his proxima, & moventur immediate ab his, quæ semper eodem modo se habent, quamdam immobilitatis speciem retinent in hoc quod semper eodem modo moventur, sicut corpora cælestia. Sequitur ergo quod ea quæ consequuntur ad ista, & ab eis mota, longius ab immobilitate Dei distant, ut scilicet non semper

eodem modo moveantur; & in hoc ordinis pulchritudo apparet. Omne autem necessarium, in quantum hujusmodi, semper eodem modo se habet. Repugnet igitur divinæ providentiæ, ad quam pertinet ordinem in rebus statuere, & conservare, si omnia ex necessitate evenirent.

4. Præterea. Quod necessarium est esse, semper est. Nullum autem corruptibile semper est. Si igitur divina providentia hoc requirit quod omnia sint necessaria, sequitur quod nihil sit in rebus corruptibile, & per consequens nec generabile. Subtraheret ergo à rebus tota pars generabilium, & corruptibilium; quod perfectioni derogat universi.

5. Adhuc. In omni motu est quædam generatio, & corruptio: nam in eo quod movetur, aliquid incipit, & aliquid desinit esse. Si ergo omnis generatio, & corruptio subtraheretur, subtraheretur contingentia rerum omnium, ut ostensum est; consequens est quod & motus subtraheretur à rebus; & omnia mobilia.

6. Item. Debilitatio virtutis alicujus substantiæ, & ejus impedimentum ex aliquo contrario agente, est ex aliqua ejus immutatione. Si ergo divina providentia non impedit motum à rebus, neque etiam impediatur debilitatio virtutis ipsarum, aut impedimentum ex resistantia alterius. Ex virtutis autem debilitate, & ejus impedimento contingit quod res naturalis non semper eodem modo operatur, sed quandoque deficit ab eo quod competit sibi secundum suam naturam, ut sic naturales effectus non ex necessitate proveniant. Non igitur pertinet ad providentiam divinam quod rebus provisio necessitatem imponat.

7. Amplius. In his quæ providentiæ debite reguntur, non debet esse aliquid frustra. Cum igitur manifestum sit causas aliquas esse contingentes, ex eo quod impediri possunt ut non producant suos effectus, patet quod contra rationem providentiæ esset quod omnia ex necessitate contingerent. Non igitur divina providentia necessitatem rebus imponit, contingentiam à rebus universaliter excludens.

CAPUT LXXIII.

Quod divina providentia non excludit arbitrii libertatem.

I. Part. quest. xxii. art. 2. ad 4.

EX quo etiam patet quod providentia divina voluntatis libertati non repugnat.

1. Cujuslibet enim gubernantis prudentis gubernatio ad perfectionem rerum gubernatarum ordinatur vel adipiscendam, vel augendam, vel conservandam. Quod igitur perfectionis est, magis considerandum est per providentiam, quam quod est imperfectio, & defectus. In rebus autem inanimatis causarum contingentia ex imperfectione, & defectu est: secundum enim suam naturam sunt determinata ad unum effectum, quem semper consequuntur, nisi sit impedimentum vel ex debilitate virtutis, vel ex aliquo exteriori agente, vel ex materiæ indispositione; & propter hoc causæ naturales agentes non sunt ad utrumque, sed ut frequentius eodem modo suum effectum producant, deficient autem raro. Quod autem voluntas sit causa contingens, ex ipsius perfectione provenit, quia non habet virtutem limitatam ad unum, sed habet in potestate producere hunc ef-

(2) Ita editio Veneta ann. 1589. apud heredem Hieronymi Scoti. Editiones vero Romana 1570. & Veneta 1593. quæ sub providentia Dei bonum locum habere non posset.

fectum vel illum, propter quod est contingens ad utrumlibet. Magis igitur pertinet ad providentiam divinam conservare libertatem voluntatis quam contingentiam in naturalibus causis.

2. Amplius. Ad providentiam divinam pertinet ut rebus utatur secundum modum earum. Modus autem agendi cujuslibet rei consequitur formam ejus, quæ est principium actionis; forma autem per quam agit voluntarie agens, non est determinata: agit enim voluntas per formam apprehensam ab intellectu, nam bonum apprehensum movet voluntatem ut ejus objectum; intellectus autem non habet unam formam effectus determinatam; sed de ratione sua est ut multitudinem formarum comprehendat; & propter hoc voluntas multiformes effectus producere potest. Non igitur ad rationem providentiæ pertinet quod excludat libertatis voluntatem.

3. Item. Per gubernationem cujuscumque providentis res gubernatæ deducuntur ad finem convenientem: unde & de providentiâ divina Gregorius Nyssenus dicit (Philos. Lib. VIII. cap. 11.) quod est voluntas Dei, per quam omnia quæ sunt, convenientem deductionem accipiunt. Finis autem ultimus cujuslibet creaturæ est ut consequatur divinam similitudinem, sicut supra cap. xvii. hujus Lib. ostensum est. Esset igitur divinæ providentiæ repugnans, si alicui rei subtraheretur illud per quod assequitur divinam similitudinem. Agens autem voluntarium assequitur divinam similitudinem in hoc quod libere agit: ostensum est enim in primo Libro cap. lxxxviii. liberum arbitrium in Deo esse. Non igitur per providentiam subtrahitur voluntatis libertas.

4. Adhuc. Providentiâ est multiplicativa bonorum in rebus gubernatis. Illud ergo per quod multa bona subtraherentur à rebus, non pertinet ad providentiam. Si autem libertas voluntatis tolleretur, multa bona subtraherentur: tolleretur enim laus virtutis humanæ, quæ nulla est, si homo libere non agat: tolleretur etiam justitia præmiantis, & punientis, si non libere homo ageret bonum, vel malum; cessaret etiam circumscriptio in consiliis, quæ de his quæ ex necessitate aguntur, frustra tractarentur. Esset igitur contra providentiæ rationem, si subtraheretur voluntatis libertas.

Hinc est quod dicitur Eccli. xv. 14. *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui: & iterum 18. Ante hominem vita, & mors, bonum, & malum: quod placuerit ei, dabitur illi.*

Per hoc autem excluditur error, & opinio Stoicorum, qui secundum ordinem quemdam causarum intransgressibilem, quem Græci *eimarmenen* vocabant, omnia ex necessitate dicebant provenire.

CAPUT LXXIV.

Quod divina providentiâ non excludit casum, & fortunam.

EX præmissis etiam apparet quod divina providentiâ non subtrahit à rebus casum, & fortunam.

1. In his enim quæ in minori parte accidunt, dicuntur esse fortuna, & casus. Si autem non provenirent aliqua ut in minori parte, omnia ex necessitate acciderent: nam ea quæ sunt contingentiâ ut in pluribus, in hoc solo à necessariis differunt quod possunt in minori parte deficere. Esset autem contra rationem divinæ providentiæ, si omnia ex necessitate contingerent, ut cap. lxxii. ostensum est. Igitur &

contra rationem providentiæ divinæ esset, si nihil ferret fortuitum, & casuale in rebus.

2. Amplius. Contra rationem providentiæ esset, si res providentiæ subjectæ non agerent propter finem; cum providentiæ sit omnia ordinare in finem. Esset etiam contra perfectionem universi, si nulla res corruptibilis esset, nec aliqua virtus deficere potens, ut ex supradictis cap. lxxi. & lxxii. patet. Ex hoc autem quod aliquid agens propter finem, deficit ab eo quod intendit, sequitur aliqua casu contingere. Esset igitur contra rationem providentiæ, & perfectionis rerum, si non essent aliqua casualia.

3. Adhuc. Multitudo, & diversitas causarum ex ordine providentiæ divinæ, & dispositionis procedit. Supposita autem causarum dispositione, oportet unam alteri quandoque concurrere, per quam impediatur, vel juvetur ad suum effectum producendum. Ex concursu autem duarum causarum, vel plurium contingit aliquid casualiter evenire, dum finis non intentus ex concursu alicujus causæ provenit; sicut inventio debitoris ab eo qui ibat ad forum causa emendi aliquid, provenit ex hoc quod debitor etiam ad forum venit. Non est igitur divinæ providentiæ contrarium, quod sint aliqua fortuita, & casualia in rebus.

4. Item. Quod non est, non potest esse alicujus causa: unde oportet quod unumquodque sicut se habet ad esse, ita se habeat ad hoc quod sit causa. Oportet igitur quod secundum diversitatem ordinis in entibus sit diversitas etiam ordinis in causis. Ad perfectionem autem rerum requiritur quod non solum sint in rebus entia per se, sed etiam entia per accidens. Res enim quæ non habent in sua substantia ultimam perfectionem, oportet quod perfectionem aliquam consequantur per accidentia, & tanto per plura, quanto magis à Dei simplicitate distant. Ex hoc autem quod aliquid subjectum habet multa accidentia, sequitur quod sit aliquid ens per accidens: nam subjectum, & accidens, & etiam duo accidentia unius subjecti sunt unum per accidens, sicut homo albus, & musicum album. Oportet igitur ad perfectionem rerum quod sint etiam quædam causæ per accidens. Ea autem quæ ex causis aliquibus procedunt per accidens, dicuntur accidere à casu, vel à fortuna. Non est igitur contra rationem providentiæ, quæ perfectionem rerum conservat, ut aliqua fiant vel casu, vel fortuna.

4. Præterea. Ad ordinem divinæ providentiæ pertinet ut sit ordo, & gradus in causis. Quanto autem est aliqua superior causa, tanto est majoris virtutis, unde ejus causalitas ad plura se extendit. Nullius autem causæ naturalis intentio se extendit ultra virtutem ejus, esset enim frustra. Oportet ergo quod intentio causæ particularis non se extendat ad omnia quæ contingere possunt. Ex hoc autem contingit aliquid casualiter, vel fortuito, quod eveniunt aliqua præter intentionem agentium. Ordo igitur divinæ providentiæ exigit quod sit casus, & fortuna in rebus.

Hinc est quod dicitur Eccles. ix. 11. *Vidi nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientum pacem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam; sed tempus, casumque in omnibus, scilicet inferioribus.*

CAPUT LXXV.

Quod providentiâ divina sit singularium contingentium.

I. Part. quest. xxii. art. 1.

EX his autem quæ ostensa sunt, manifestum fit quod divina providentiâ provenit usque ad singularia generabilia, & corruptibilia.

1. Non enim videretur horum non esse providentiam nisi propter eorum contingentiam, & quia in eis multa casualiter, & fortuito eveniunt: in hoc enim solum differunt ab incorruptibilibus, & universalibus corruptibilibus, quorum dicunt providentiam esse. Providentiæ autem non repugnat contingentia, & casus, & fortuna, & neque voluntarium, ut ostensum est. Nihil igitur prohibet horum providentiam esse, sicut incorruptibilem, & universalem.

2. Adhuc. Si Deus horum singularium providentiam non habet, aut hoc est, quia non cognoscit ea, aut quia non potest, aut quia non vult horum curam habere. Non autem potest dici, quod Deus singularia non cognoscat: ostensum enim est supra Lib. I. cap. lxx. quod Deus eorum notitiam habet. Nec etiam potest dici, quod Deus eorum curam habere non possit, cum ejus potentia sit infinita, ut supra probatum est Lib. I. cap. xxii. Neque etiam hæc singularia gubernari rationis industria, sicut patet in hominibus, & per naturalem instinctum, sicut patet in apibus, & multis animalibus brutis, quæ quodam naturali instinctu gubernantur. Neque etiam potest dici, quod Deus non velit ea gubernare, cum voluntas ipsius sit universaliter omnis boni; bonum autem eorum quæ gubernantur, in ordine gubernationis maxime consistit. Non igitur potest dici, quod Deus horum singularium curam non habet.

3. Amplius. Omnes causæ secundæ in hoc quod causæ existunt, divinam similitudinem consequuntur, ut ex supradictis cap. xxi. patet. Invenitur autem hoc communiter in causis producentibus aliquid, quod curam habent eorum quæ producunt, sicut animalia naturaliter nutriunt fetus suos. Deus igitur curam habet eorum quorum causa existit. Est autem causa etiam istorum particularium, ut ex supradictis Lib. II. cap. xv. patet. Habet igitur eorum curam.

4. Item. Ostensum est supra Lib. I. cap. xxiii. & xxiv. quod Deus in rebus creatis non ex necessitate naturæ agit, sed per voluntatem, & intellectum. Ea autem quæ aguntur per voluntatem, & intellectum, curæ providentiæ subduntur: quæ in hoc consistere videtur quod per intellectum aliqua dispensentur. Divinæ ergo providentiæ subduntur ea quæ ab ipso aguntur. Ostensum est autem supra cap. lxx. quod Deus operatur in omnibus causis secundis, & omnes rerum effectus reducuntur in Deum sicut in causam; & sic oportet quod ea quæ in istis singularibus aguntur, sint sicut ipsius opera. Igitur hæc singularia, & motus, & operationes ipsorum, divinæ providentiæ subjacent.

5. Præterea. Stulta est providentiâ alicujus qui non curat ea sine quibus ea quæ curat, non possunt esse. Constat autem quod si omnia deficerent particularia, universalia eorum remanere non possunt. Si igitur Deus universalia tantum curat, singularia vero ista omnino derelinquit; stulta, & imperfecta erit ejus providentiâ.

Si autem dicat aliquis, quod horum singularium Deus curam habet usque ad hoc quod conserventur in esse, non autem quantum ad alia; hoc omnino esse non potest. Nam omnia alia quæ circa singularia accidunt, ad eorum conservationem, vel corruptionem ordinantur. Si ergo Deus habet curam singularium quantum ad eorum conservationem, habet etiam curam omnium circa ea contingentium.

Potest autem aliquis dicere, quod sola cura universalium sufficit ad particularium conservationem in esse: provisæ sunt enim cuilibet speciei ea per quæ quodlibet individuum illius speciei potest conservari in esse, sicut data sunt animalibus organa ad cibum sumendum, & digerendum, & cornua ad protegendum se. Utilitates autem horum non deficiunt nisi in minori parte, cum ea quæ sunt à natura, producant effectus suos vel semper, vel frequenter; & sic non possunt omnia individua deficere, etsi aliquid deficiat.

Sed secundum hanc rationem omnia quæ circa individua contingunt, providentiæ subiacent, sicut & conservatio eorum in esse. Quia singulari alicujus speciei nihil potest accidere quod non reducatur aliquo modo ad principia illius speciei. Sic igitur singularia non magis subjacent divinæ providentiæ quantum ad conservationem in esse, quam quantum ad alia.

6. Præterea. In comparatione rerum ad finem talis ordo apparet quod accidentia sunt propter substantias, ut per ea perficiantur. In substantiis autem materia est propter formam: per hanc enim participat divinam bonitatem, propter quam omnia facta sunt, ut supra cap. xviii. ostensum est: ex quo patet quod particularia sunt propter naturam universalem: cujus signum est quod in his in quibus potest natura universalis conservari per unum individuum, non sunt multa individua unius speciei, sicut patet in Luna, & Sole. Cum autem providentiâ sit ordinativa aliquorum in finem, ideo oportet quod ad providentiam pertineant & fines, & ea quæ sunt ad finem: subjacent enim providentiæ non solum universalia, sed etiam singularia.

7. Adhuc. Hæc est differentia inter speculativam cognitionem, & practicam, quod cognitio speculativa, & ea quæ ad ipsam pertinent, perficiuntur in universali; ea vero quæ pertinent ad cognitionem practicam, perficiuntur in particulari. Nam finis speculativæ est veritas, quæ primo, & per se, & in immaterialibus consistit, & in universalibus; finis vero practicæ est operatio, quæ est circa singularia: unde Medicus non curat hominem in universali, sed hunc hominem, & ad hoc est rota scientiæ Medicinæ ordinata. Constat autem quod providentiâ ad practicam cognitionem pertinet, cum sit ordinativa rerum in finem: Esset igitur imperfecta Dei providentiâ, si in universalibus consisteret, & usque ad singularia non perveniret.

8. Item. Cognitio speculativa magis perficitur in universali quam in particulari: quia magis sciuntur universalia quam particularia; & propter hoc universalissimorum principiorum cognitio est communis. Ille vero est perfectior in scientia speculativa qui non solum universalem, sed propriam cognitionem de rebus habet: nam qui cognoscit in universali tantum, cognoscit rem solum in potentia: propter quod discipulus de universali cognitione principiorum reducitur in propriam cognitionem conclusionum per magistrum, qui utramque cognitionem habet, sicut aliquid reducitur de potentia in actum per